

безготівкових розрахунків. Так, попередні дослідження у європейських країнах підтверджують, що збільшення частки безготівкових платежів на 100% сприяє зменшенню рівня тіньової економіки на 0,6 - 3,7% від ВВП, а державні доходи збільшуються на 0,1 - 0,8% від ВВП у досліджуваних країн [4].

Також хочемо зосередити увагу на напрямах боротьби з тінізацією економіки за даними Програми USAID RANG, головними серед яких є:

- суттєве зменшення податкового навантаження;
- оптимізація формальностей стосовно повернення ПДВ;
- відкриті публічні тендерні процедури у закупівлях підприємств (державних та комунальних);
- максимальне розмежування держави та бізнесу;
- вдосконалення систем як судової, так і правоохоронної;
- боротьба з організованою злочинністю;
- поглиблене використання моделі електронного урядування;
- підвищення прозорості діяльності фінансових регуляторів;
- розбудова ефективної системи повернення коштів та активів з-за кордону, отриманих злочинним шляхом;
- впровадження податку на виведений капітал;
- реформування митних органів тощо;
- стимулювання поширення безготівкових розрахунків [1].

Отже, незабаром Україну чекають прогресивні рішення. Введення та популяризація безготівкових платежів стане великим кроком для прозорої економіки України і варто зазначити, що певні дії у цьому напрямку вже є. Україна має великий потенціал на світле майбутнє, і там немає місця тіні.

Список використаних джерел: 1. *Розвиток економіки: освіта проти «тіні». Лівий берег: веб-сайт.* URL: https://lb.ua/blog/olena_moshenets/523843_rozvitok_ekonomiki_osvita (дата звернення 11.11.2023). 2. *World economic outlook. International Monetary Fund: web-site.* URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO> (дата звернення 11.11.2023). 3. *Ближче до світла. Як вивести економіку України з тіні в умовах війни. РБК-Україна: веб-сайт.* URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news> (дата звернення 11.11.2023). 4. *Гордійчук Д., Тіньовий сектор в Україні сягає 31% ВВП за неповний 2021 рік Економічна правда: веб-сайт.* URL: <https://www.epravda.com.ua> (дата звернення 11.11.2023). 5. *Дослідження тіньової економіки в Україні: майже чверть ВВП - або 846 млрд гривень - перебуває в тіні. Національний банк України: веб-сайт* URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaye-v-tini>

Матвєєва Ю. О., здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: **Акименко О.Ю.**, д-р екон. наук, доцент, професор кафедри економіки, обліку і оподаткування
Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПЕРІОД ТРИВАЛОГО ВОЄННОГО СТАНУ: ПОШУКИ НОВИХ МЕХАНІЗМІВ ВПЛИВУ

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, державне регулювання, ембарго, експорт, імпорт, суб'єкти господарювання, валютний курс, валютні операції, механізми, електронні договори.

Зовнішньоекономічна діяльність (далі, - ЗЕД) в період воєнного стану має ключове значення як для країн, що беруть участь у конфлікті, так і для міжнародної спільноти в загальній складності. Ця діяльність може виявитися серйозно обмеженою та зазнати суттєвих змін у зв'язку з військовими операціями, економічними санкціями та іншими факторами.

Основним правовим актом, який на сьогодні регулює ЗЕД в Україні, є Закон «Про зовнішньоекономічну діяльність», в якому зазначені принципи ЗЕД, визначено коло її учасників, наведені види і форми ЗЕД, закріплено основи регулювання, передбачено

встановлення спеціальних правових режимів для здійснення ЗЕД. Зазначений Закон містить положення щодо відповідальності учасників ЗЕД та захисту їх прав та інтересів [1].

Вже більше року триває розпочата рф війна проти України. У зв'язку з цим Україна зіштовхнулася з низкою питань, які потребують ретельного вивчення, негайного оперативного вирішення та державного регулювання. Починаючи з 24 лютого 2022 р. в Україні оголошено воєнний стан. Ситуація, яка склалася, вимагала від уряду рішучих дій та оперативних рішень. Так, у відповідності до ст. 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» Верховна Рада України, виступаючи найвищим органом у здійсненні державного регулювання ЗЕД, мала повне право і повноваження на застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та / або недружні дії інших держав шляхом встановлення повного / часткового ембарго на торгівлю, позбавлення РНС або пільгового спеціального режиму. Також в Законі йдеться про застосування спрощеної процедури до країни-агресорки. 24 лютого 2022 р. Державна митна служба України відразу опублікувала коротке зведення щодо припинення роботи окремих митних пунктів пропуску на кордоні з рф та Білоруссю та офіційно тимчасово було закрито низку пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю, серед яких ті: 1) що знаходяться на кордоні з росією та Білоруссю, 2) у безпосередній близькості від районів, де ведуться активні бойові дії [2].

Умови воєнного стану накладають певні особливості і на ЗЕД вітчизняних підприємств. Протягом усього періоду конфлікту економіка країни зазнала і продовжує зазнавати значних втрат, про що свідчить детальний аналіз поточної ситуації.

Зазвичай, після оголошення воєнного стану суб'єкти господарювання можуть відразу уявити стан справ щодо значних обмежень в проведенні економічної діяльності на відповідній території і здійснення господарської діяльності може їм здатися практично неможливим, хоча насправді це не так [4].

Бізнес, який імпортує та експортує товари, спочатку дещо розгубився у реаліях воєнного стану. Кожне підприємство зіткнулось з викликом оперативної адаптації до нових правил обслуговування існуючих контрактів, а також з'ясування нових умов та ризиків для укладання наступних угод. Специфічні аспекти включають перехід від фіксованого валютного курсу до ринкового, вирішення питань щодо оплати товарів і послуг, які є критичними для імпорту, скорочення строків розрахунків за контрактами, а також заборону торгівлі з рф та Білоруссю.

Національний Банк поступово послабив обмеження, яке дозволило бізнесу відчутти не повне, але полегшення і віру в поступове відновлення розрахунків. Граничний строк розрахунків було збільшено до 180 календарних днів. Важливо зауважити, що ця зміна термінів стосується тільки операцій, здійснених з 5 квітня 2022 року, і не застосовується до валютних операцій, сума яких не перевищує 400 тисяч гривень в еквіваленті за офіційним курсом НБУ на дату проведення операції [5, 6].

Регулювання ЗЕД в умовах воєнного стану має свої особливості, обумовлені обмеженими можливостями держави як з фінансового, так і з фізичного погляду. Визначено, що складні обставини, які виникли в Україні, вимагають пошуку нових механізмів впливу на ЗЕД, а також розробки ефективних стратегій поєднання інструментів, які стимулюють чи стримують міжнародну торгівлю держави. Такий баланс є важливим для раціонального вирішення питань доходів і витрат країни під час воєнного стану [7].

Однак на сьогодні важливість регулювання ЗЕД пов'язана з необхідністю збереження конкурентоспроможності держави на світовому ринку та максимізації бюджетних доходів, при наявності обмежених можливостей для розвитку бізнесу та функціонування національної економіки. Зазначено, що одним із основних інструментів для втілення зовнішньоекономічної політики держави є правові норми. Проте використання правових засобів ускладняються їх еволюційним розвитком та постійними змінами, особливо в умовах війни, що призводить до трансформації регуляторних механізмів та стратегії управління зовнішньоекономічною активністю країни [6].

Також однією з значущих небезпек у сфері ЗЕД під час воєнного конфлікту є укладання контрактів. Військовий стан, з його обмеженнями щодо виїзду за кордон військовозобов'язаними особами, іноді перешкоджає особистому підписанню зовнішньоекономічних договорів. Таким чином, виникає потреба в електронних договорах. У випадку експорту послуг (за винятком транспортних) контракт ЗЕД може бути укладений шляхом прийняття публічної пропозиції (оферти), обміну електронними повідомленнями або іншими засобами, включаючи виставлення рахунку (інвойсу), в тому числі в електронній формі, за надані послуги [6, 8].

Отже, в період воєнного конфлікту ЗЕД стає складним і діаметрально протилежним процесом. З одного боку, вона є важливим джерелом валютних надходжень, необхідних для фінансування військових зусиль і відновлення економіки після припинення бойових дій. З іншого боку, воєнний стан створює обмеження для ЗЕД. В таких умовах підприємствам, що займаються ЗЕД, необхідно адаптуватися до нових обставин, незважаючи на їх складність.

Список використаних джерел: 1. *Про зовнішньоекономічну діяльність* : Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.11.2023). 2. *Зовнішньоекономічна діяльність в умовах війни*. URL: <https://biz.ligazakon.net/analytics> (дата звернення: 10.11.2023). 3. *Шугалій А.М.* Сучасні тенденції і проблеми зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах воєнного стану. *Економічний вісник університету : зб. наук. праць учених та аспірантів*. Університет Григорія Сковороди в Переяславі. 2023. Вип. 56. С. 65-76. URL: <http://ephsheir.phdpu.edu.ua> (дата звернення: 10.11.2023). 4. *Чухляк О.* Здійснення зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Firstlegal: веб-сайт*. URL: <https://firstlegal.com.ua/zdijsnennya-zovnishnoekonomichnoyi-diyalnosti-v-umovah-voyennogo-stanu/>. (дата звернення: 10.11.2023). 5. *Ходокевич О.* Що означає здійснювати зовнішньоекономічну діяльність в реаліях війни? *EBA: веб-сайт*. URL: <https://eba.com.ua/shho-oznachaye-zdijsnyuvaty-zovnishnoekonomichnu-diyalnist-v-realiyah-vijny> (дата звернення: 10.11.2023). 6. Скрипник С., Процевяк О., Воронова О. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1308> (дата звернення: 10.11.2023). 7. *Акименко О.Ю.* Регулювання зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва: теорія, методологія, практика : монографія. Чернігів : Національний університет «Чернігівська політехніка», 2021. 398 с. 8. *Зовнішньоекономічна діяльність під час війни*. *AVS: веб-сайт*. URL: <https://avstudy.com.ua/zovnishnoekonomichna-diyalnist-pid-chas-vijni/> (дата звернення: 10.11.2023).